

آستان قدس ملی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيَّ فِيهِ الْإِحْسَانَ

خدایا در این ماه نیکی را پسندیده من گردانده

وَكْرَهْ فِيهِ الْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ

و نادرستی ها و نافرمانی ها را مورد کراهت من قرار ده

وَحَرِّمْ عَلَيَّ فِيهِ السُّخْطَ وَالنَّيرَانَ

و خشم و آتش برافروخته را بر من حرام گردان

بِعَوْنِكَ يَا غِيَاثَ الْمُسْتَغِيثِينَ.

به یاری ات ای فریادرس دادخواهان.

دعای روز یازدهم ماه رمضان

درس ۱۱: احسان به والدین

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا لَاتَتَّهَرُهُمَا وَ قُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا. وَ اخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا (اسراء، ۲۳-۲۴)

پروردگارت مقرر داشته است که جز او را نپرستید و به پدر و مادر نیکی کنید. اگر یکی از آن دو یا هر دو نزد تو به پیری رسیدند، به آنان «اف» مگو و آنان را از خود مران و ب آنان سنجیده و بزرگوارانه سخن بگو. و از روی مهربانی و لطف، بال تواضع خویش را بر آنان فرود آور و بگو: پروردگارا! بر آن رحمت فرود آور، همان گونه که مرا در کودکی تربیت کردند.

در احادیث در مورد احسان به والدین بسیار سفارش شده و از آزردن آنان نکوهش بعمل آمده است:

پاداش نگاه رحمت به والدین، حج مقبول است. رضایت آن دو رضای الهی و خشم آن دو خشم خداست. احسان به پدر و مادر عمر را طولانی می کند و سبب می شود که فرزندان نیز به ما احسان کنند.

در احادیث آمده است: حتی اگر تو را زدند، تو «اف» نگو، خیره نگاه نکن، دست بلند مکن، جلوتر از آنان راه نرو، آنان را به نام صدا نزدن، کاری نکن که مردم به آنان دشنام دهند، پیش از آنان منشین و پیش از آنکه از تو چیزی بخواهند به آنان کمک کن.

مردی مادرش را به دوش گرفته طواف می داد، پیامبر را در همان حالت دید، پرسید: آیا حق مادرم را ادا کردم؟ فرمود: حتی حق یکی از ناله های زمان زایمان را ادا نکردی.

در حدیث آمده است: حتی اگر والدین فرزند خود را زدند، فرزند بگوید: «خدا شما را ببخشاید» که این کلمه همان «قول کریم» است.

از پیامبر سوال شد: آیا بعد از مرگ هم احسانی برای والدین هست؟ فرمود: آری، از طریق نماز خواندن برای آنان و استغفار برایشان و وفا به تعهداتشان و پرداخت بدهی هایشان و احترام به دوستانشان.

مردی از پدرش نزد پیامبر شکایت کرد: حضرت پدر را خواست و پرسش نمود، پدر پیر گفت: روزی من پولدار بودم و به فرزندم کمک می کردم، اما امروز او پولدار شده و به من کمک نمی کند. رسول خدا گریست و فرمود: هیچ سنگ و شنی نیست که این قصه را بشنود و نگرید! سپس به آن فرزند فرمود: «أنت و مالک لأبيك» تو و دارایی ات از آن پدرت هستی.

احسان به والدین از صفات انبیاست. چنانکه در مورد حضرت عیسی، توصیف «بِرًّا بوالدتی» و در مورد حضرت یحیی علیه السلام «برا بوالدیه» آمده است.

اگر والدین توجه کنند که پس از توحید مطرحند، انگیزه ی دعوت فرزندان به توحید در آنان زنده می شود.
بنابراین آیه می توان نتیجه گرفت:

- ۱- خدمتگزاری و احسان به پدر و مادر، از اوصاف موحد واقعی است. «أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»
- ۲- فرمان نیکی به والدین، مانند فرمان توحید، قطعی و نسخ نشدنی است. «قَضَى»
- ۳- احسان به والدین در کنار توحید و اطاعت از خداوند آمده است تا نشان دهد این کار، هم واجب عقلی و وظیفه انسانی است، هم واجب شرعی. «قَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»
- ۴- نسل نو باید در سایه ی ایمان، با نسل گذشته، پیوند محکم داشته باشد. «لَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»
- ۵- در احسان به والدین، مسلمان بودن شرط نیست. «بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»
- ۶- در احسان به پدر و مادر، فرقی میان آن دو نیست. «بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»
- ۷- نیکی به پدر و مادر را بی واسطه و به دست خود انجام دهیم. «بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»
- ۸- احسان، بالاتر از انفاق است و شامل محبت، ادب، آموزش مشورت، اطاعت، تشکر، مراقبت و امثال اینها می شود. «بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»
- ۹- احسان به والدین، حد و مرز ندارد. «بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا» (نه مثل فقیر، که تا سیر شود، و جهاد که تا رفع فتنه باشد و روزه که تا افطار باشد.
- ۱۰- سفارش قرآن، به احسان متوجه فرزندان است، نه والدین، «وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»، زیرا والدین نیازی به سفارش ندارند و به طور طبیعی به فرزندان خود احسان می کنند.
- ۱۱- هر چه نیاز جسمی و روحی والدین بیشتر باشد، احسان به آنان ضروری تر است. «يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ»
- ۱۲- پدر و مادر سالمند را به آسایشگاه نبریم، بلکه نزد خود نگهداریم. «عِنْدَكَ»
- ۱۳- هم احسان لازم است، هم سخن زیبا و خوب. «إِحْسَانًا... قَوْلًا كَرِيمًا»
- ۱۴- در احسان به والدین و قول کریمانه، شرط مقابله نیامده است. یعنی اگر آنان هم با تو کریمانه مقابله نکردند، تو کریمانه سخن بگو.
- ۱۵- فرزند در هر موقعیتی که هست، باید متواضع باشد و کمالات خود را به رخ والدین نکشد. «وَ أَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ

الدُّلِّ

۱۶- تواضع در برابر والدین، باید از روی مهر و محبت باشد، نه ظاهری و ساختگی، یا برای گرفتن اموال آنان. «وَ اخْفِضْ لَهُمَا ... مِنَ الرَّحْمَةِ»

۱۷- فرزند باید نسبت به پدر و مادر، هم متواضع باشد، هم برایشان از خداوند رحمت بخواهد. «وَ اخْفِضْ ... وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا»

۱۸- دعای فرزند در حق پدر و مادر مستجاب است، و گرنه خداوند دستور به دعا نمی داد. «قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا»

۱۹- دعا به پدر و مادر، فرمان خدا و نشانه ی شکرگذاری از آنان است. «قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا»

۲۰- رحمت الهی، جبران زحمات تربیت والدین است. «رَبِّ ارْحَمْهُمَا کَمَا رَبَّيَانِي» گویا خداوند به فرزند می گوید: تو رحمت خود را دریغ مدار، و از خدا نیز استمداد کن که ادای حق آنان از عهده تو خارج است.

۲۱- گذشته ی خود، مشکلات و تلخی های دوران کودکی و خردسالی را که بر والدین تحمیل شده است از یاد نبردید: «كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا»

۲۲- پدر و مادر براساس محبی فرزندان خود را تربیت کنند. «ارْحَمْهُمَا کَمَا رَبَّيَانِي»

۲۳- انسان باید از مربیان خود تشکر و قدردانی کند. «ارْحَمْهُمَا کَمَا رَبَّيَانِي»

در آیه های ۸۳ سوره بقره، ۳۶ سوره ی نسا، ۱۵۱ سوره انعام و ۲۳ سوره ی اسراء در رابطه با احسان به والدین سفارش شده، ولی در آیه ۱۴ سوره لقمان، احسان به والدین به صورت وصیت الهی مطرح شده است: «وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ...»

آری، احترام به والدین از حقوق انسانی است، نه از حقوق اسلامی، از حقوق دائمی است، نه از حقوق موسمی و موقت. در روایات می خوانیم که احسان به والدین در همه حال لازم است، خوب باشند یا بد، زنده باشند یا مرده. پیامبر را دیدند که از خواهر رضاعی اش بیش از برادر رضاعی اش احترام می گیرد، دلیل آن را پرسیدند: حضرت فرمود: چون این خواهر بیشتر به والدینش احترام می گذارد.

در قرآن می خوانیم حضرت عیسی و حضرت یحیی هر دو مامور بودند به مادران خویش احترام بگذارند.

پیامبر اکرم فرمودند: بعد از نماز اول وقت، کاری بهتر از احترام به والدین نیست.

گستره ی معنای والدین

در فرهنگ اسلامی به رهبر آسمانی، معلم و مربی و پدر همسر نیز پدر گفته می شود. در برخی روایات پیامبر اکرم و امیرالمومنین پدر امت به حساب آمده اند. «أنا و علی ابوا هذه الأمة» همچنان که حضرت ابراهیم، پدر عرب به حساب آمده است. «ملة أیکم ابراهیم»

در روزهای پایانی عمر پیامبر اکرم که حضرت در بستر بیماری بودند، به حضرت علی فرمودند: به میان مردم برو و با صدای بلند بگو:

لعنت بر هر کس که عاق والدین باشد.

لعنت بر هر برده ای که از مولایش بگیرد.

لعنت بر هر کسی که حق اجیر و کارگر را ندهد.

حضرت علی علیه السلام آمد و در میان مردم این جملات را گفت و برگشت. بعضی از اصحاب این پیام را ساده پنداشتند و پرسیدند: ما درباره احترام به والدین و مولا و اجیر قبلا این سخنان را شنیده بودیم، این پیام تازه ای نبود که پیامبر از بستر بیماری برای ما بفرستد. حضرت که متوجه شد مردم عمق پیام را درک نکرده اند، بار دیگر علی را فرستاد و فرمود: به مردم بگو:

مراد از عاق والدین، عاق رهبر آسمانی است. یا علی من و تو پدر این امت هستیم و کسی که از ما اطاعت نکند عاق ما می شود.

من و تو مولای این مردم هستیم و کسانی که از ما فرار کنند، مورد قهر خدا هستند.

من و تو برای هدایت این مردم اجیر شده ایم و کسانی که حق این اجیر را ندهند، مورد لعنت خدا هستند.

در این ماجرا ملاحظه می فرمایید که گرچه احسان و اطاعت از والدین یک معنای معروف و رسمی دارد، ولی در فرهنگ اسلام مساله از این گسترده تر است.

